Indringende biografie van Pierre Lauffer

Tomeloze creativiteit, angst en agressie

Na zes jaar bij het Korps Militaire Politietroepen te hebben gediend, stapte Pierre A. Lauffer begin maart 1945 weer als burger uit de politiepost van Rio Canario aan de rand van Willemstad. De oorlogsjaren leverden Lauffer (1920-1981) een reeks belevenissen op, die hij in verhalen zou verwerken. 'Een stukje van mijn hart', zo maakte Lauffer later kenbaar, 'is altijd politieman gebleven': un parti di mi kurason a keda polis káska berde.

Tekst: Aart G. Broek Foto's: archief FPL

Lauffer had een hekel aan de politiële hiërachie en hij moest de nodige ervaringen met aanmatigend en discriminerend optreden naar zijn collega's en hem verstouwen. Toch zou het plezier dat hij beleefde aan zijn werk als politieman overheersen in de verhalen die hij jaren later onderbracht in de bundel Seis anja káska verde (1968). De kleur van de uniformen had de militaire politie de benaming 'bananen in groene schil' bezorgd. Lauffer verwerkte dit demonstratief in de titel. De groene schil onderscheidde zijn korps niet alleen van de veldwachters: de bananen in gele schil, maar ook van de dienstplichtige soldaten: de schutters. Lauffer had bewust de dienstplicht ontlopen door zich aan te melden als lid van het militaire politiekorps. Die baan betaalde beter en was een stuk avontuurlijker.

Kompi

Nog voor Lauffer het korps verliet, verwerkte hij werkervaringen in twee korte, Nederlandstalige verhalen. Die verschenen in het Militair- en Politietijdschrift voor Curaçao, in de laatste nummers van 1944. In 'Wachter, wat is er van de nacht?' tekent hij op enigszins poëtische wijze de nachtelijke rondgang van politie door de wijken van 'de Punda' in Willemstad. Van een geheel andere orde is het verhaal 'Kompi'. Dat schetst de levensloop van een 'manneke' dat op jonge leeftijd zijn moeder verliest en vervolgens voor galg en rad opgroeit.

In enkele zinnen geeft Lauffer te kennen waar een dergelijke levenswandel eindigt. *'(Kompi's) dagen rijgen zich aaneen tot de ketting van verbittering die hem later naar de gevangenis zal sleepen. Als anderen met nieuwe hoop de zon zien rijzen aan de gouden horizon, ziet hij slechts bloed, haat en tegenslag. Totdat hij man zal zijn. Dan zal hij zich met dierlijke kracht verheffen tot een wrede koning van de Punda. Vallen zal eenieder die hem tergt. Verpletteren zal hij het schoonste en het edelste, omdat men zijn dorst met gal gelescht had en zijn honger met steenen heeft gestild. De wereld zal hem verachten, maar hij zal waanzinnig worstelen tegen recht en wet, totdat hij met schuim op de lippen ineen zal storten.'*

Het verhaal sloot naadloos aan bij bestaande inzichten dat zij die wij tuig van de richel noemen, zo 'geworden' zijn door de sociale omgeving waarin zij opgroeien. Door vernederingen en door het beschamen van verwachtingen ontstaat agressie. Geweld bij de een wordt als het ware opgewekt, soms zelfs uitgelokt, door gedrag en handelen van anderen in de omgeving.

Klappen

Niet alleen Kompi maar ieder van ons is het 'resultaat' van aangeboren eigenschappen én van onze omgeving. Dat geldt vanzelfsprekend ook voor Lauffer zelf. Hij kon een aanzienlijk agressief en zelfs gewelddadig handelen te zien geven in de huiselijke sfeer. 'Zijn woorden kwamen harder aan dan zijn klappen', herinnert een van zijn kinderen zich. Niet minder pijnlijk was, dat hij zich in het openbare leven uitgesproken onbeschoft kon gedragen. In de eilandelijke samenleving was Lauffers agressieve en onbehouwen optreden niet onbekend, maar nu heeft Bernadette Heiligers dit geboekstaaft in een biografie van deze man die het literaire schrijven in het Papiaments tot ongekende hoogte opstuwde.

Wanneer zijn vrouw hem negen kinderen heeft gegeven en uiteindelijk bij hem vertrekt, voelt Lauffer zich diep vernederd. Heiligers heeft dan al zeer invoelbaar gemaakt, dat Lauffer zijn vrouw een buitengewoon zwaar leven had bezorgd en dat zij begrijpelijkerwijs de koestering en bescherming van een andere man verkoos boven het grove en egocentrische optreden van Lauffer. De afwijzing door zijn vrouw ervaart Lauffer als schaamtevol en voedt zijn agressie tot in een van zijn columns: 'Vrouwen die zich op de doodlopende weg van overspel begeven, zijn over het algemeen domme vrouwen die geen culturele bagage en geen goede achtergrond hebben.' Lauffer hertrouwt, komt enigszins tot rust en hij lijkt zich - naar de woorden van Lauffers biechtvader pater Amado Römer - het eigen falen langzaam maar zeker wel te zijn gaan beseffen.

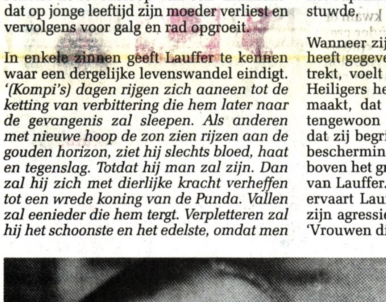

Lauffer genietend van een voordracht.

Tot een volmondig onderkennen van de eigen schaamte-ervaringen komt het niet. Wél lijken die ervaringen zijn melancholische neigingen te versterken, dringt een zekere verbittering zijn werk in en tekent hij zich als een weerloos slachtoffer. Lauffer is niet de eerste die zich beschermt tegen zijn eigen onvermogen door beschuldigend naar 'de ander' te wijzen. Het onderkennen van de eigen verantwoordelijkheid is pijnlijk. Het etaleren van het eigen verdriet vergroot de kans op leedvermaak en nog meer schaamte-ervaringen.

Lauffer is evenmin de enige die naar buiten toe een zekere nonchalance neerzet, waarachter een intens verlangen naar erkenning en angst voor afwijzing schuilgaat. Heiligers tekent dit verlangen onder meer op uit de mond van een van zijn dochters. Lauffer had gedichten ingestuurd voor een prijsvraag van het Cultureel Centrum Curaçao in 1963. 'Op de dag dat ze bekend zouden maken wie de prijs gewonnen had, zat Pai in spanning aan de radio gekluisterd. We zaten allemaal om hem heen toen hij als winnaar werd uitgeroepen. Het was alsof de zon om hem heen begon te stralen, zo blij was Pai.' De uitreiking geschiedde door de literair auteur, arts en politiek bestuurder Colá Debrot, toen gouverneur van de Antillen. Debrot sprak en schreef waarderend over het werk van Lauffer, die hij 'dichter bij de gratie Gods' noemde.

Waardering

Debrot zal het gemeend hebben. In het licht van het netwerk dat hij had - juist ook in (literair) Nederland - heeft Debrot het werk van Lauffer slechts mondjesmaat weten te promoten. Opname van vertalingen van Lauffers werk in het door Debrot geredigeerde Antilliaanse Cahiers had niet misstaan. Desalniettemin is het niet alleen de uitgesproken waardering van Debrot die Lauffer goeddeed. Debrot heeft de nodige invloed gehad op het denken van Lauffer. Zijn weergave van de literaire geschiedenis werd sterk gevoed door de publicaties die Debrot er aan wijdde. Bovendien is de verdediging van etnische diversiteit en menging als eigen aan het eiland - de zogenoemde creolisering - een gedachtegoed dat Debrot uitwerkte en Lauffer vervolgens verwerkte in zijn verhalen en gedichten.

Lauffer haalde scherp uit naar iedere reductie van de eilandelijke authenticiteit tot het Afro-Antilliaanse eigene, zeker na de revolte van mei 1969. Anderzijds bewonderde hij als geen ander de vitaliteit, geborgenheid en schoonheid van de bevolkingsgroep waarvan de oorsprong in Afrika ligt. Die bewondering heeft Lauffer in tal van gedichten en verhalen gestalte gegeven. Dit literaire werk vormt als zodanig een felle kritiek op de eilandelijke sociale verhoudingen, die de Afro-Curaçaose groep aanhoudend een ondergeschikte en vernederende plaats toekende.

Lauffer zou zijn maatschappijkritiek aantrekkelijk verpakken en de gevestigde orde zodoende niet rechtstreeks aanvallen. Heiligers citeert Frank Martinus Arion, die Lauffer op de vingers lijkt te tikken door niet expliciet op de blanke elite te wijzen als de bron van uitbuiting, vernedering en discriminerende schaamte-ervaringen.

'Omdat (Lauffer) niet duidelijk laat blijken waar hij voor staat, kan je niet zeggen dat hij behalve een sociaal geweten ook sociale principes heeft. Dat geldt voor meer schrijvers met een soortgelijke achtergrond. Als puntje bij paaltje komt, houden ze rekening met de groep waar ze uit voortgekomen zijn.'

Het is aannemelijk dat Lauffer daar rekening mee heeft gehouden. Hij was tenslotte niet een uitgesproken nazaat van Afrikaanse slaven, al ontbrak een Afrikaans lijntje niet. Een joods lijntje ontbrak evenmin, daar zijn moeder een buitenkind was van een joodse man en een Afro-Curaçaose moeder. Zij was rooms-katholiek, evenals zijn blanke vader, Antoine Lauffer. Zijn vader was aanvankelijk een redelijk succesvolle ondernemer. Door toedoen van de internationale crisis ging hij in de loop van de jaren dertig failliet. Dit bracht armoede en een fors statusverlies met zich mee. Deze ingrijpende verschuiving verscherpte Pierres ervaringen met de etnisch gekleurde scheidslijnen, waarmee hij onvermijdelijk al kennis had gemaakt.

Standaard

Buitenechtelijke kinderen werden bijvoorbeeld niet in het sociale circuit uitgenodigd waar blanke familieleden en vrienden kwamen, zeker niet als zij een druppeltje negerbloed in hun aderen hadden. Dat waren overwegend gescheiden circuits. In de woorden van Ronnie Capriles, een van Heiligers' informanten: *'(Wij) werden geindoctrineerd dat zwart verkeerd en lelijk was. Mooi was synoniem van wit. Ik weet zeker dat Pierres werk, waarin hij de zwarte vrouw op een voetstuk plaatst en expliciet over het gevoelsleven van de zwarte schrijft, een revanche was op de hypcriete samenleving waarin hij opgroeide.'*

Heiligers meent dat het onwaarschijnlijk is dat 'Pierre meer dan gemiddeld geleden heeft onder de toen heersende vormen van discriminatie.' Uit haar biografie krijg ik toch de indruk dat Lauffer wel eens meer geleden kan hebben dan wordt verondersteld (al is dat mogelijk niet meer dan gemiddeld). Lauffer had misschien meer aan pijn met Kompi gemeen dan we vermoeden. Op basis van zijn werk concludeert Heiligers met recht, dat Lauffer 'het vooral onrechtvaardig (vond) dat blanke mannen, die buitenechtelijke kinderen bij gekleurde vrouwen verwekten, zelf bij de elite bleven horen terwijl de kinderen tweederangsburgers werden'. Door zijn moeder was Lauffer de zoon van zo'n tweederangsburger. Door het failliet van zijn vader werd hij de zoon van een tweederangsburger.

Gezien Lauffers betrokkenheid bij deze thematiek, maar evenzeer gegeven zijn agressie, angsten en verlangens lijkt hij meer verwond door de sociaal-etnische verhoudingen dan zijn werk expliciteert. Kon expliciteren? Zijn moeder bleef, zo maakt Heiligers kenbaar, loyaal aan de familie van haar joodse vader en waarschuwde om niet in de hand te bijten die haar wél had gevoed. Enerzijds de hypocrisie willen kritiseren, anderzijds zélf die hypocrisie moeten ontzien, zelfs accepteren. Dat zorgt voor een spanningsvolle emotionaliteit aan schaamte-ervaringen én in het uitzonderlijke geval van Lauffer voor een indrukwekkende creativiteit.

Heiligers tekent de menselijke spanningen die de veelgeprezen auteur teisterden. Zij doet dit op bewonderenswaardige wijze, meeslepend, afgewogen. Zij trekt de lezer door het leven en door het werk van Lauffer met een verleidelijke vaart en weet toch de vele informatie knap te spreiden. Een betere verantwoording van bronnen is wenselijk, maar dat zal de meeste lezers een zorg zijn. We willen de mens Lauffer beter leren kennen, dat kan nu. Heiligers zet met de biografie een standaard neer. Een welkome hóge standaard. Hiermee zullen de letteren van de eilanden - biografen en lezers - hun voordeel kunnen én moeten doen.

Bernadette Heiligers, Pierre Lauffer; Het bewogen leven van een bevlogen dichter. Haarlem: In de Knipscheer, 2012. ISBN 9789062658145, geïllustreerd, 302 pp.

Leesvoer

Maanlicht

In de laatste jaren van haar leven sprak Hella S. Haasse regelmatig over verhalen die ze had geschreven, maar die ze niet meer kon vinden.

Ze zocht er vergeefs naar in laden en kasten. Pas na haar overlijden op 29 september 2011 werden die verhalen in haar nalatenschap gevonden. Het zijn prachtig geschreven, typische Haasse-vertellingen, vol duistere, geheimzinnige gebeurtenissen en onverklaarbare verschijningen.

'Schrijven was voor Hella S. Haasse innerlijke noodzaak. Die gedrevenheid is voelbaar in al haar werk. Dat oeuvre kan nog vele decennia mee. Eeuwen misschien.' de Volkskrant

Hella S. Haasse: 'Je zou het misschien niet zeggen, maar eigenlijk ben ik iemand met een hang naar het raadselachtige, het huiveringwekkende. Ik ben altijd gefascineerd geweest door griezelverhalen.'

Titel: Maanlicht
Auteur: Hella S. Haasse
Uitgever: Querido's Uitgeverij BV, Em.
ISBN/EAN: 9789021442419

Ars Poëtica

Een ander leven

Ik droomde vannacht sinds lange tijd van mollige Puck
Die als zo'en eeuwige tijd dood is en begraven
En onze dochter (te jong) nu ook; ze kwam vragen
Geheimzinnig helder, toch los en menselijk,

Of ik goed voor Liset had gezorgd al die jaren
Was het mij die zes en dertig zomers gelukt
Diep te begrijpen waar de moeilijkheden lagen?
Had ik me niet- schrijvend en reizend- te vaak uitgedrukt?

Boos riep ik: je hebt me vies in de steek gelaten
In dat rot jaar toen ik nog maar een jongen was
Het was jou kind ook. Ik miste je. Ik ben verraden

Je hebt nu, zei ze lachend, een andere slager
Melkboer, moed, bomen, vrouw, nageslacht, plicht en gras,
Begrijp je dat? Ik huilde schuldig, maar ontladen.

Max Dendermonde